

РАДОВАН САМАРЦИЋ (1922 – 1994)

Радован Самарцић, академик, историчар, балканолог, писац о историчарима и историјским личностима, други је по реду директор Балканолошког института. Сличан и по много чему различит од првог директора Института, Васе Чубриловића, он током десетогодишњег руковођења Институтом унео је у његов рад ширину истраживања, изузетну креативност у осмишљавању пројеката, научних скупова и монографија у готово свим областима којима се балканологија бави. С Чубриловићем је сличност у томе да су младост провели у Сарајеву, у шароликом босанском милеу, у коме су се прожимале више него другде културе, религије, обичаји

и историјски догађаји. Стога је логично што су историјску науку обележила бројна угледна српска имена из Босне, поред Чубриловића и Самарцића, Чедомиљ Мијатовић, Владимир Ћоровић, Васиљ Поповић, или од новијих Милорад Екмечић. О њима је писао Самарцић у својим чувеним књигама *Писци српске историје* (I–IV). О њему су, пак, писали његови сарадници, ђаци и пријатељи, покушавајући да у пригодним прилозима или студијским анализама и есејима, завире у сваки кутак његовог богатог стваралаштва. Велики број ових радова о Самарцићу и његовом делу (В. Крестић, Д. Живојиновић, М. Екмечић, Д. Батаковић, М. Војводић) олакшали су аутору овог текста да на ограниченом простору, покуша да напише ове редове.

Радован Самарџић је по рођењу Сарајлија, а по свему осталом Београђанин. Рођен је у Сарајеву 22. октобра 1922. где је завршио основну школу и гимназију а од своје 20. године прелази у Београд на студије. Године 1949. дипломирао је на историјској групи Филозофског факултета где је и започео своју научну и педагошку каријеру као ђак професора Јорја Тадића, једног од најбољих познавалаца дубровачке историје и богате грађе из ризница Дубровачког архива. Љубав за историју Дубровника професор Тадић усадио је и свом студенту, тако да је и први Самарџићев рад био резултат истраживања у овом архиву, написан 1948. године, пре него што је дипломирао (*Подмладак дубровачких трговаца и занатлија у XV и XVI веку*). Није чудо стога што је Самарџић одмах после дипломирања постао асистент на Филозофском факултету на Катедри за општу историју новог века где је и Јорјо Тадић био професор. Његов утицај на младог Самарџића био је несумњив, нарочито када се ради о проучавању историје Дубровника од XVI до XVIII века и истраживачком раду по архивима Дубровника, Венеције, Беча, Сарајева и др. Током свог дугог бављења науком Самарџић се често враћао својој првој љубави. Сакупљена грађа исписана у фишама, свескама, фотокопирана грађа из Дубровачког архива, била је неисцрпна ризница коју је он до краја живота обилато користио.

Даљи пут Самарџића, научника и педагога, ишао је уобичајеним путем, нешто убрзаним, сразмерно његовим амбицијама. Од доктората и титуле доцента до унапређења у редовног професора 1967. године прошло је само нешто више од 10 година. За избор на место шефа Катедре, коју је наследио од свога ментора Ј. Тадића, и част да врши функцију декана Филозофског факултета у Београду (1975–1977), било му је потребно следећих 8 година. Заиста бриљантна каријера којом би ретко ко са овог факултета могао да се похвали. У формирању Радована Самарџића у водећег југословенског историчара свакако су од значаја и специјализација у Паризу (1957–1958), код једног од највећих тада живих историчара Фернана Бродела, професора историје, теоретичара и творца у то време нове методолошке школе, као и студијски рад у Мајнцу у Институту за европску историју (Institut für europäische Geschichte, 1967–1968. године). Углед врсног историчара који је стекао на почетку, брижљиво је неговао и сачувао до краја своје каријере. Овакав пут донео му је прегршт домаћих и страних научних признања: 1974. године постао је дописни, а 1983. редовни члан Српске академије наука и уметности и касније секретар њеног Историјског одељења. Био је представник наше земље у Асоцијацији за студије југоисточне Европе (при UNESCO-у) и председник V Конгреса ове асоцијације који је одржан у Београду 1984. Био је члан великог броја домаћих и страних удружења и радо виђени предавач на међународним скуповима, симпозијумима,

конгресима, као и на другим факултетима. Од Грчке и Италије па до Скандинавских земаља, а посебно у Француској и Немачкој, имао је бројне пријатеље и поштоваоце његовог дела.

Тешко је из тог обиља разноврсних радова, књига, чланака, есеја издвојити оно што је за историјску науку најважније. То не мора увек да буде књига или већа студија, некада је то бриљантан мањи рад који помера знања о много крупнијим проблемима којима се бави историјска наука. Добре анализе Самарџијевог дела су већ дате у споменицама које су њему посвећене (В. Крестић, *Balkanica XIII–XIV* и Д. Живојиновић, *Зборник Филозофског факултета XVIII*). Ту је и аналитичка студија М. Екмечића под насловом *У оку духа свога* – прилог Радована Самарџића научном методу и историји историјске науке код Срба, објављена у часопису *Balkanica XXV/1*. У свим овим радовима Самарџић се посматра као историчар и балканолог (В. Крестић и Д. Живојиновић) или као историчар који пише историју као лично виђење историјских догађаја, као роман растерећен фуснотама и непотребним набрајањем историјски података и извора. У овом смислу М. Екмечић је у напред цитираном есеју дао најдубљу анализу научног метода којим се Самарџић служио у великом броју својих текстова. Налазећи се често између научне расправе и литерарног дела, он је велику пажњу поклањао начину изношења својих мисли и запажања. Стога је његов стил бриљантан, реченице избушене за уживање читаоца. Склоност ка лепој реченици и дар наратора срећемо у његовим најранијим радовима, почев од докторске тезе *Дубровачки песник и дипломата Јакета Палмотић*, па до његових текстова у четири тома *Писци српске историје*. Тако су, у историјским романима као што су *Мехмед Соколовић*, *Сулејман* и *Рокселана* или *Осман* (његово последње дело, изашло после смрти) историјски догађаји и личности доживели књижевну интерпретацију, чувајући притом веродостојност историјских збивања.

У своје дугогодишњем научном раду Радован Самарџић се интересовао за разне теме. Неке је успут захватао, неке су му биле предмет интересовања више година, док би за неке могло да се тврди да су га заокупљале током читавог научног века. Несумњиво да је Дубровник, са својом бурном историјом и великим значајем за развој његовог залеђа, био једна од тих вечних тема. У овој области, како су компетентнији од писца овог текста закључили, дао је највише. Могло би се рећи и више од свога професора Јорја Тадића, који је као Хваранин био и емотивно везан за овај град препун историје. Не тако дуго од првог сусрета са Дубровачким архивом изашла му је 1962. године књига *Велики век Дубровника* (друго издање је објављено двадесет година касније). За њу је В. Крестић 1984. дао оцену која и данас стоји: „*Великим веком Дубровника* наука је добила једну колико корисну толико занимљиву и узбудљиву историју која је привукла пажњу не само стручних кругова већ и многих љубитеља

прошлости и књижевности. У њој су приказани напори старих Дубровчана које су улагали после великог земљотреса 1667. да би сачували независност и територијалну целокупност своје републике“. И пре и после *Великог века Дубровника* објављени су бројни радови у којима се Самарцић бавио, готово свим аспектима живота овог града – Републике: његовим становницима, трговцима и морепловцима, привредним животом и културним стваралаштвом и наравно, као важан фактор односа на Јадрану према његовом залеђу и политичким збивањима. У њима су се преламали интереси Венеције, са једне, и Османског залеђа, са друге стране. У контексту свих ових збивања који и монографији *Велики век Дубровника* дају убедљивост и научну тежину, стоји драгоцен књига грађе *Борба Дубровника за опстанак после великог земљотреса 1667. године*, објављена две године раније (1960). Текстови Радована Самарцића и објављена грађа биће извор информација новим генерацијама, посебно онима који се баве догађајима из прошлости Дубровника.

У разуђеном делу Радована Самарцића обухваћене су бројне теме из националне историје. Неке су уже везане за историју једног града или једног краћег временског периода, док су друге свеобухватне и задиру колико у историју толико и у народну епiku, предање, усмену књижевност или анализу размишљања појединих значајних писаца нашег простора. Између великог броја библиографских јединица запажају се оне које се односе на историју Београда 1663–1965, *Београд и Србија у списима француских савременика (XVI–XVII век)* или његове шире студије у *Историји Београда, I–III*), затим радови који се односе на југословенске народе под турском влашћу, присуство Јевреја у енклавама (Београд, Сарајево), о стварању градске културе и њеним специфичностима на Балкану. На овом месту бисмо се посебно задржали на две области које су привлачиле Самарцићеву научну знатичељу. Њих је касније осмислио и разрадио у Балканолошком институту кроз пројекте или теме научних скупова. Захваљујући њему, интензивирани су радови у Институту на проучавању народне традиције, усменог предања, градске културе на Балкану или миграционих покрета од Грчке на југу па до Панонске низије, на северу. Већину својих радова синтетизовао је у неколико великих самосталних или колективних монографија, као што су: *Идеје за српску историју, Вечита вертикала, судбина једног народа, Историја српског народа, Историја Београда I–III, Косово и Метохија у српској историји*, зборницима радова о Вуку Караџићу, проти Матији Ненадовићу, Стојану Новаковићу и многим другим.

Посебан афинитет Р. Самарцић је имао према личностима из наше историје и према писцима о нашој историји. Анализирао је књиге наших и страних литерарних стваралаца, наглашавајући у њима историјску потку, почев од Нићифора Нинковића и Вука Караџића до

Иполита Тена, Јована Дучића и Иве Андрића. Већину њих је у малим монографијама, рекло би се – историјским есејима, обухватио у *Писцима српске историје* I–IV. Ове четири књиге представљају својеврсну историју о историчарима наше националне историје, мада део њих нису били „професионални историчари“ али су својим делом допринели да се боље сагледа историја српског народа, од Светога Саве преко Љубомира Стојановића, Алексе Ивића, Јована Рајића, Владимира Ћоровића до Васе Чубриловића и свога учитеља Јорја Тадића који су нашли своје место међу најугледнијима. *Писци српске историје* су стога књиге које пружају занимљиве податке о значајним личностима наше прошлости, као и о времену у коме су стварале. По језгровитости често су то енциклопедијске јединице, а по лепоти излагања – есеји. Самарцић је показао у својим радовима широк распон интересовања, као ерудита са изграђеном методологијом, он је локална проучавања стављао у шире оквире историјских, културних и политичких збивања у Југоисточној Европи, Средоземљу или Отоманској империји. То га је довело у Балканолошки институт САНУ. На његово чело дошао је 1980. године, одмах унео бројне новине и освежио рад Института довођењем младих, перспективних стручњака, пре свега историчара, али и других профила. За десет година колико је провео у Институту, а и касније као председник његовог Савета, учинио је да ова релативно млада установа, добије своје место међу угледним кућама које се баве проучавањем историје, културе, економије, етнологије и археологије балканских земаља. Мостови су постављени према центрима у Француској, Италији, Грчкој, Сједињеним Америчким Државама и, наравно, према балканским земљама, а постојеће према Русији је учврстио. На тај начин Институт се представио научној јавности као хомогено језгро око кога су почели да се окупљају сарадници из других европских и ваневропских земаља. То је био разлог што је Међународна асоцијација за проучавање југоисточне Европе (AIESSE) поверила Институту организацију петог конгреса на чијем је челу Организационог одбора био Радован Самарцић. Конгрес је одржан од 11. до 17. септембра 1984. године. Поред радног дела, био је пропраћен низом активности (штампане су 4 монографије Балканолошког института, организоване изложбе и сл.) од којих је многе иницирао Радован Самарцић. Његов значајан подухват у циљу афирмисања балканолошке науке код нас била је Међународна конференција балканолога (*Conference internationale des balkanologues*, 7–9. септембар 1982) као увод у припрему V Конгреса AIESEE. На овој Конференцији окупила су се бројна угледна имена која се баве проучавањем Југоисточне Европе: из Грчке, Бугарске, Турске, СССР, Немачке, Аустрије, Мађарске и наравно из свих република тадашње Југославије (укупно 40 учесника са рефератима и саопштењима).

Организација међународних сусрета и продубљивање сарадње са другим земљама на билатералној основи (на пример југословен-

ско-италијански научни скуп *Дубровник и Медитеран у привредној историји* или симпозијум *Migrations in Balkan History* организован заједно са Department of History, University of California, Санта Барбара) само је једна од многих области којом је Самарџић обогатио рад Балканолошког института. Ту је и много другог, значајног за развој балканологије у нас. Бројни сарадници су захваљујући њему одабрали своја усмерења било да се ради о магистарским радовима или докторатима. Захваљујући широкој култури и познавању прошлости балканских народа са лакоћом је осмишљавао пројекте, теме научних скупова, зборнике радова. У перо је диктирао концепте, оквире, суштинска питања, правце истраживања, имена учесника, после чега није било тешко довести посао до жељеног циља. Уз све то он је био добар саговорник. Волео је да говори, да приповеда али и да саслуша саговорника ценећи његово мишљење. У Балканолошком институту сарадници га памте као таквог – и док је био директор и касније када се повукао у своју собу на другом спрату Академије и остао присутан и као савест сарадника Института и као неко чијим думетима треба тежити.

Никола Тасић

БИБЛИОГРАФИЈА

КЊИГЕ

1. *Хајдучке борбе против Турака у XVI и XVII веку*, Београд 1952, 58 (Ликови и догађаји из српске прошлости).
2. *Београд под Турцима*, Београд 1954, 61 (Коларчев народни универзитет, 69).
3. *Београд и Србија у списима француских савременика XVI–XVII век*, Београд Историјски архив, Београд 1961, 799 (Грађа за историју Београда).
4. *Велики век Дубровника*, Београд 1962, 546 (Историјска библиотека, I, 4); 1983², 537.
5. *Мехмед Соколовић*, Београд 1971, 572 + 49 ил. (Српска књижевна задруга, коло LXIV, књ. 428).
6. *Мехмед Соколовић*, Београд 1971, 582 + 49 ил. (Српска књижевна задруга, коло LXIV, књ. 428, Дивот издање, 1975², 582 + 49 ил.).
7. *Mehmed Sokolović* (пољско издање), I–II, Lodz, 1982, 325, 394.
8. *Мехмед Соколовић*, Београд 1993, 678 (Цепна књига Београдског издавачко–графичког завода).
9. *Mehmed Sokolovich, L'Age d'homme*, Paris/Lausanne 1994.
10. *Писци српске историје I*, Београд 1976, 303.

11. *Сулејман и Рокселана*, Београд 1976, 691 (Српска књижевна задруга, коло LXIX, књ. 463); 1987², 672+ 1.
12. *Усмена народна хроника. Огледи и прилози*, Матица српска, Нови Сад 1978, 144.
13. *Писци српске историје II*, Београд 1981, 311 + 5.
14. *Писци српске историје III*, Београд 1986, 347 + 3.
15. *Идеје за српску историју*, Београд 1989, 278.
16. *Косовско опредељење, Историјски огледи*, Београд 1990, 247 (Мала библиотека Српске књижевне задруге).
17. *Осман*, Српска књижевна задруга, Београд 1994.
18. *Вечита вертикала, Судбина једног народа. Огледи из српске историје*, Југославијапублик – Српска књижевна задруга, Београд.
19. *Писци српске историје IV*, Београд.

ПРИРЕЂЕНЕ КЊИГЕ

20. *Борба Дубровника за опстанак после великог земљотреса 1667, Архивска грађа (1667–1670)*, Београд 1960, 654 (Зборник за историју, језик и књижевност српског народа, Одељење III, 19).
21. Вук Стеф. Карацић, *Историјски списи*, Београд 1985 (Дела Вука Карацића, 11).
22. *Србија 1878*, Документи, Београд 1978, XI + 683 (Српска књижевна задруга, коло LXXI, књ. 473). Приређивач и писац Предговора, с Михаилом Војводићем, Драгољубом Р. Живојиновићем и Андрејом Митровићем.
23. *Српске народне пјесме* (сакупио Вук Стефановић Карацић), књ. 3: 1846–1988. Београд 1988, 680 (Сабрана дела Вука Карацића, књ. 6).

ОГЛЕДИ, ЧЛАНЦИ, СТУДИЈЕ

1948

24. *Подмладак дубровачких трговаца и занатлија у XV и XVI веку*, Зборник студентских стручних радова VI (Београд 1948) 64–78.

1950

25. *Историја новог века, у редакцији Ј. В. Тарлеа, књига I–II*, Београд 1948–9, Универзитетски весник 10, Београд 1950 (приказ).
26. *Јорјо Тадић, Организација дубровачког поморства у XVI веку*, Историјски гласник 3–4; 1950, 180–181 (приказ).

1951

27. *Један покушај предаје Котора Турцима (1667)*, Историјски гласник 3–4, 1951, 3–28.
28. *Ј. Михаиловић, Сеизмички карактер и трусне катастрофе нашег Јужног Приморја од Стона до Улциња*, Историјски гласник 1–2, 1951, 146–147 (приказ).

29. Душан П. Берић, *Једна књижевна крађа из XVII вијека*, Историјски гласник 1–2, Београд 1951, 147 (приказ).

30. *Прилози за оријенталну филологију и историју југословенских народа под турском владавином. Издање Оријенталног института у Сарајеву, 1950, 195*, Архивист I/3, Београд 1951, 94–96 (приказ).

1952

31. *Борба Дубровника против млетачких покушаја да унише његову независност у XVI веку, Дубровачко поморство, У спомен сто година Наутичке школе у Дубровнику*, Дубровник 1952, 367–388.

1953

32. *Сазивање харамбаша*, Стварање VIII/1–2, 1953, 75–81.

33. *Два прилога проучавању народне поезије: Војвода Лазарић – Мато Његошевић*, Огледи, 1953, 44–54.

34. *Мехмед-паша Соколовић*, Радио универзитет 1, 1953, 8–15.

35. *Јорјо Тадић, Дубровачка архивска грађа о Београду, књ. I*, Историјски гласник 1–2, 1953, 115–119 (приказ).

36. *Vjekoslav Mastrović, Jadertina croatica*, Историјски гласник 1–2, Београд 1953, 146 (приказ).

37. *Глиша Елезовић, Турски споменици, књ. I, св. 2*, Историјски гласник 1–2, Београд 1953, 141–142 (приказ).

38. *Хамдија Крешевљаковић, Бање у Босни и Херцеговини (1462–1916)*, Историјски гласник 1–2, Београд 1953, 143–144 (приказ).

39. *Гавро Шкриванић, Дневник Дубровчанина Михајла Пешића о Пожаревачком мировном конгресу 1718. године*, Историјски гласник 1–2, Београд 1953, 144–145 (приказ).

1954

40. *Jedno dubrovačko svedočanstvo o zaveri Zrinskog i Franko-rana*, Историјски преглед I/3, 1954, 65–68.

41. *Место Првог српског устанка у светској историји*, Историјски преглед I/3, 1954, 32–39.

42. *О хајдуцима*, Историјски преглед I/4, 1954, 71–72.

43. *Средњовековни градови у Босни*, Сарајево 1954, 36 (Мала библиотека за народно просвјетивање, 17).

44. *Михаило С. Петровић, Борбе старог Београда*, Годишњак Музеја града Београда I, 1954, 432–433.

1955

45. *Дипломатски методи старих Дубровчана*, Анали Правног факултета у Београду II/2, 1955, 182–191.

46. *Догађај у Новом Пазару 1622. године*, Историјски преглед III/1, 1955, 61–64.

47. *Дубровчани у Београду*, Годишњак Музеја града Београда III, 1955, 47–94.

48. *Хајдучка писма*, Зборник Филозофског факултета у Београду III, 1955, 172–196.

49. *6. април 1667. године у Дубровнику*, Историјски преглед II/1, 1955, 38–44.

50. *Београд кроз векове*, Историјски гласник 2, 1955, 147–148.

51. *Споменик Српске академије наука СIII*, Историјски гласник 3–4, 1955, 178–180 (приказ).

52. *Годишњак Музеја града Београда, књ. I*, Историјски гласник 3–4, 1955, 189–191 (приказ).

53. *Питања књижевности и језика, књ. I*, Историјски гласник 3–4, 1955, 208–209 (приказ).

54. *Српски архив за целокупно лекарство*, Историјски гласник 3–4, 1955, 217–218 (приказ).

1956

55. *Дубровачки поклицари у Београду 1665. године*, Годишњак Музеја града Београда III, 1956, 107–120.

56. *Једна сеча народних првака у Херцеговини (1662)*, Историјски гласник 2, 1956, 1–10.

57. *Odnosi Bosne i Dubrovnika od 1656. do 1662. godine*, Godišnjak Istorijskog društva Bosne i Hercegovine VIII, 1956, 87–173.

1957

58. *Поглед у нашу прошлост*, Документи приморских архива од X–XIX века. Дубровник – Задар – Котор, Београд 1957, 7–16.

1958

59. *О догађајима у Београду 1663–1665. године*, Годишњак града Београда V, 1958, 55–76.

1959

60. *Дубровник и политичка криза уочи 1683. године*, Историјски гласник 1–2, 1959, 61–92.

1963

61. *Неколико француских путописаца XVII века о Далмацији и Дубровнику*, Зборник Филозофског факултета VII/1, Београд 1963, 361–377.

1965

62. *Жива историја*, Летопис Матице српске 396/4, 1965, 247–256.

63. *Стојан Новаковић*, Књижевност XLI/9, 1965, 753–760.

1966

64. *Георгије Острогорски, Серска област после Душанове смрти*, Београд 1965, Летопис Матице српске 398/1, 1966, 83–86 (приказ).

65. *Стојан Новаковић у српској историографији*, Стојан Новаковић, *Из српске историје*, Нови Сад – Београд 1966, 7–57 (Српска књижевност у сто књига).

66. *Орање Марка Краљевића*, Књижевност XLII/5, 1966, 420–426.

67. *Стојан Новаковић*, *Летопис Матице српске*, 397/4, 1966, 346–376; 397/5, 445–469.

68. *Kratak pregled istorije*, *Ћинjenice o Jugoslaviji*, Savezni sekretarijat za informacije, Beograd 1966.

1967

69. *Настанак новије српске историографије*, *Летопис Матице српске* 150/2–3, 1967, 225–230.

70. *Невоље и преимућства историчара свога времена*, *Савременик* XXVI/10, 1967, 225–230.

1968

71. *Дубровник: основе једне историјске егзистенције*, *Летопис Матице српске* XII, 1968.

72. *Вуков тајни спис о Милошу Обреновићу*, *Зборник Филозофског факултета* X/1, 1968, 357–380.

73. *Један поглед на српску историју XVIII века*, *Летопис Матице српске* 402/2–3, 1968, 213–224.

74. *Мавро Орбин, Краљевство Словена*. Краљевство Словена у развиту српске историографије, Београд 1968, XIX–CXXXVI (предговор).

75. *Настанак историјског дела Вука Стеф. Караџића*. О Вуку Караџићу. Студије и есеји, Београд 1968, 187–196 (Библиотека Просвета, 123).

1969

76. *Два Херцеговца у српској историографији: Владимир Ћоровић, Васиљ Поповић*, *Зора*, почасни број, Мостар, 1968–1969, 320–330.

77. *Вук Караџић као историчар*, Вук Караџић, *Историјски списи*, Београд 1969, 351–356 (поговор).

78. *Настанак списа. О првој години српскога војевања на дахије*, *Сабрана дела Вука Караџића*, књ. 8. Даница 1826, 1827, 1828, 1829, 1834, Београд 1969, 753–787.

79. *Сабрана дела Вука Караџића*, књ. 15. *Историјски списи, I*, Радован Самарџић: *Напомене и објашњења*, 245–497. *Додатак*; стр. 497–501. *Белешка о овој књизи*, 503–506, Београд 1969, 542.

80. *Историјски списи Вука Стеф. Караџића*, *Сабрана дела Вука Караџића*, књ. 15. *Историјски списи, II*, Радован Самарџић: *Напомене и објашњења*, 289–552. *Белешка о овој књизи*, стр. 553–558. *Поговор*, стр. 559–581. Београд 1969, 670.

81. *Историјски метод Вука Караџића и српска историографија*, Зборник историјског музеја Србије VII, 1969, 1–35.

82. *Дубровачко наслеђе XIX и XX века*, Acta historiae medicinae, pharmaciae, veterinae IX, 1–2, 1969, 17–23.

83. *Између Рајића и Руварца*, Књижевност XXIV, 4, 1969, 326–339.

84. *Мемоарска књижевност и сазнање историје*, Основни проблеми образовања. Симпозијум. Београд 1969, 34–42.

85. *Методи приређивања публикација архивске грађе*, Архивски преглед 1, 1969, 54–62.

86. *Положај Јована Рајића*, Књижевност, XXV/7, 1969, 7–14.

87. *Историјско порекло једног мита, Косовска традиција*, Трећи програм Радио Београда, јесен 1969, 91–104.

88. *L'Évolution des cultures nationales des peuples yougoslaves, Le socialisme dans la théorie et la pratique youglave*, Београд 1969, 39–54.

89. *Aperçu historique, Guide de la Yougoslavie*, Belgrade 1969, 23–60.

1970

90. *Belgrade, centre économique de la Turquie du Nord au XVIe siècle*, Studia balcanica, III. La ville balkanique XVe–XIXe, Sofia 1970, 33–44.

91. *После четири века*, Велики рат Србије 1914–1918. (приредили Михаило Војводић, Драгољуб Живојиновић), Српска књижевна задруга, Београд 1970, V–XXII (предговор).

92. *Les idées du siècle des Lumières et l'éveil national des peuples yougoslaves. Les Lumières et la formation de la conscience nationale chez peuples du Sud-Est européen. Actes du Colloque international, Paris, 1968*. Association internationale d'études du Sud-Est européen, Bucarest, 1970, 101–114.

93. *Јорјо Тадић као историчар*, Споменица посвећена преминулом академику Јорју Тадићу, Београд 1970, 35–43 (Посебна издања САНУ CDXXVIII, Споменице 46).

94. *Јорјо Тадић као историчар* – Зборник Филозофског факултета XI/1, 1970, 1–16.

1971

95. *Јорјо Тадић као историчар Јевреја у Дубровнику*, Зборник Јеврејског историјског музеја 1, 1971, 9–20.

96. *Дубровачки Јевреји у трговини XVI и XVII века*, Зборник Јеврејског историјског музеја 1, 1971, 21–39.

97. *Историја и природна средина*, Трећи програм Радио Београда, пролеће, 1971, 470–484.

98. *Соколовић и нови султан*, Књижевност IX, 1971, 184–206. (одломак из књиге: *Мехмед Соколовић: једна судбина*).

99. *Под мртвим Сигетом*, Књижевне новине, 16. X 1971.

1972

100. *Nicolas Iorga et les Serbes*, Bulletin de l'Association internationale d'études du Sud-est européen I, Athènes 1972, 105–119.

101. *Etat actuel des études historiques du Sud-est européen (XVIe–XVIIIe s.)*. Actes du IIe Congrès international des études du Sud-est européen (Athènes, 7–13. mai 1970), I, Rapports, Athènes 1972, 105–119.

102. *Галантни мемоари једног берберина*, Нићифор Нинковић, *Живописанија моја* (1807–1842), Нови Сад 1972, 7–32.

103. *Нићифор Нинковић, Галантни мемоари једног берберина*, Летопис Матице српске 410/5, 1972, 455–474.

104. *Српска књижевна задруга и наука*, Гласник Српске књижевне задруге XXVII, 1972, 8–11.

105. *Наука о Српској књижевној задрузи*, Књижевне новине, 417, 16. VI 1972, 7.

106. *Функција историјске свети у модерном времену*, Трећи програм Радио Београда, пролеће, 1972, 225–246.

1973

107. *Културна обнова и морално образовање у XVI и XVII веку*, Књижевност LVI/1, 1973, 10–55.

108. *Библиографски поступак Надежде Д. Павловић*, Надежда Д. Павловић, Деспот Ђурађ Бранковић и његово доба, Суботица–Београд 1973, XVII–XXVI (предговор).

1974

109. *Сулејман и Рокселана (I–V)*. Књижевност LVIII/3, 1974, 224–244; Књижевност LVIII/6, 1974, 589–603; Књижевност LXI/10, 1975, 258–275; Књижевност LXI/11–12, 1975, 397–415; Књижевност LXII/3–4, 1976, 271–282.

110. *Београд у међународној трговини XVI и XVII века*, Историја Београда 1, Београд 1974, 359–375.

111. *Дубровчани у Београду у XVI и XVII веку*, Историја Београда 1, Београд 1974, 425–464.

112. *Наука у XIX веку*, Историја Београда 2, Београд 1974, 613–635.

113. *Наука у Београду (1914–1918)*, Историја Београда 3, Београд 1974, 320–336.

114. *Културно стање и рад на образовању у доба турске власти: Општи услови српске образованости под Турцима; Народна предање о писмености, Привреда као основа писмености*, Историја школа и образовања код Срба I, Историјски музеј Србије, Београд 1974, 31–57.

115. *Око погибије Баја Пивљанина*, Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор LX/1–2, 1974, 52–56.

116. *Jugoslovenske zemlje u praistorijsko i antičko doba*, Opšta enciklopedija Larousse 3, Beograd 1974, 284–288.

117. *Jugoslovenski narodi u srednjem veku*, Opšta enciklopedija Larousse 3, Beograd 1974, 253–271.

118. *Jugoslovenski narodi pod tuđinskom vlašću, XVI–XVIII vek*, Opšta enciklopedija Larousse 3, Beograd 1974, 457–476.

119. *Jugoslovenski narodi krajem XVIII i početkom XIX veka*, Opšta enciklopedija Larousse 3, Beograd 1974, 506–512.

120. *Jugoslovenski narodi u XIX veku*, Opšta enciklopedija Larousse 3, Beograd 1974, 567–601.

121. *О овој књизи*, Халил Иналцик, *Османско Царство. Класично доба 1300–1600*, Београд 1974, 345–352 (Српска књижевна задруга, коло LXVII, књ. 452) (предговор).

1975

122. *L'organisation intérieure des colonies ragusaines en Turquie au XVIe et XVIIe siècles*. Structure sociale et développement culturel des villes sud-est eutopéennes et adriatiques au XVII–XVIII siècles, Actes du Colloque interdisciplinaire organisé par la Commission d'Histoire de la vie économique et sociale dans les Balkans et la Commission d'Histoire des idées dans le sud-est européen sous les auspices de la Fondation Giorgio Cini de Venise et du Comité italien de l'AIIESEE, tenu à Venise, 27–30. mai 1971 avec le concours moral et financier de l'UNESCO, AIIESEE, Bucarest 1975, 195–205.

123. *Стубови Царства* (из књиге *Сулејман и Рокселана*), Летопис Матице српске XII, 1975, 790–801.

1976

124. *Век просвећености и српски преображај*, Летопис Матице српске 417/3, 1976, 265–279.

125. *Иполит Тен код Срба*, Филолошки преглед XIV/1–2, 1976, 1–27.

126. *Друга похара Милешеве*, Сеоски дани Сретена Вукосављевића IV, Пријеполје 1976, 153–159.

1977

127. *Васа Чубриловић*, *Balkanica VIII*, 1977, V–XXIV.

1978

128. *Изузетно дело Васе Чубриловића*, Политика, 14. I 1978, 16 (Одломак из осме свеске Балканике).

129. *Сулејман-паша Мурветовић*, Сеоски дани Сретена Вукосављевића V, Пријеполје 1978, 155–160.

130. *Политички тестамент Стојана Новаковића*, Годишњак Народне библиотеке Србије, Београд 1978, 29–36.

131. *Прота Матија Ненадовић*, Прота Матија Ненадовић и његово доба, САНУ, Београд 1978, 33–63 (Галерија, 35).

1979

132. *Андрићев „Труп“*, Зборник радова о Иви Андрићу, Београд 1979, 363–375. (Посебна издања САНУ DV, Одељење језика и књижевности, 30).

133. *Дубровачки архив и српска историја*, Архивист XXIX/1–2, 1979, 75–8.

134. *Политички тестамент Стојана Новаковића*, Годишњак Народне библиотеке Србије, 1979, 29–36.

135. *Свети Сава у модерној српској историографији*, Сава Немањић – свети Сава. Историја и предање, САНУ, Београд 1979, 453–465 (Научни скупови VII, Председништво, 1).

1980

136. *Istoričari o Beogradu*, Acta historica medicinae, stomatologiae, pharmaciae, veterinae XX/1–II, 1980, 5–11.

137. *Les voyageurs étrangers dans les pays du Sud-est européen du XVIe au XVIIIe siècle*, Balcanica XI, 107–114.

138. *Јован Скерлић и историја*, Јован Скерлић у српској књижевности, Институт за књижевност и уметност, 1980, 157–166 (Посебна издања, књига VII).

1981

139. *Андрићев Мустафа Маџар*, Дело Иве Андрића у контексту европске књижевности и културе, Београд 1981, 271–280.

140. *Из прошлости милешевског краја (хајдуци и пандури)*, Сеоски дани Сретена Вукосављевића VIII, Пријепоље 1981, 151–156.

141. *Les orthodoxes en Dalmatie et la politique religieuse de Venise*, I rapporti demografici e populativi, Roma 1981, 165–174 (Congressi sulle relazioni tra le du Sponde adriatiche, 2).

1982

142. *Зашто у српском романтизму нема историјског романа?*, Зборник за историју, Матица српска 25, 1982, 7–12.

143. *Предговор* (књизи) Драгослав Адамовић, Разговори са савременицима. Ко је на вас пресудно утицао и зашто, Београд 1982, 1–8.

144. *„Калуђер и хајдук“ Стојана Новаковића*, Савременик XXVIII, књ. LV/1–2, 1982, 46–54.

145. *„Les Grecs et les Serbs“ de Vuk Stefanović Karadžić*, Greek-Serbian Cooperation 1830–1908, Institute for Balkan Studies, Belgrade 1982, 49–60 (Special Editions 14).

1983

146. *L'Italie centrale dans le systeme d'affaires Ragusain au XVIe et XVIIe siècles*, Le relazioni economiche e commerciali, Congressi sulle relazioni tra le due Sponde adriatiche 3, 1983, 149–161.

147. *Андрићев „Мост на Жети“*, Свеске Задужбине Иве Андрића II/2, 1983, 214–226.

148. *Историчари српске револуције и културни преображај почетком XX века*. Историјски значај српске револуције 1804. године, САНУ, Београд 1983, 35–42 (Научни скупови XVII, Одељење историјских наука, 5).

149. *Наука код Срба у XIX и XX веку*, Историја српског народа VI/2, Београд 1983, 462–505.

150. *Истраживачки метод Јорја Тадића*, Историјски часопис XXIX–XXX, 1982–1983, 257–262.

151. *Мемоарска књижевност о Тимочкој буни*, Развитак XXIII/6, Зајечар 1983, 117–120.

152. „*Зајечарска буна*“ Драгутина Ј. Илића, Драгутин Ј. Илић, *Зајечарска буна*, Зајечар 1983, V–XXXII (предговор).

153. *L'Eruditismo nella storiografia dei Serbi Danubiani*, Varroco in Italia e nei paesi slavi del sud, Firenze 1983, 21–32.

1984

154. *Алекса Ивић*, Алекса Ивић, *Из доба Карађорђа и сина му кнеза Александра*, Београд 1984, 137–157 (Библиотека „Баштина“ 11) (предговор).

155. *Conference internationale des balkanologues – Belgrade, 7–8. septembre 1982*, Institut des études balkaniques, Belgrade 1984, (Rapport), 13–18 (Conclulsion) 21.

156. *Les destin d'un peuple: Les Serbs du XIVe au XIXe siècle*, Revue des études slaves LVI/3, 1984, 345–361.

157. *О градској цивилизацији на Балкану XV–XIX века (On Urban Civilization in the Balkans from the 15th to the 19th Centuri)*, Градска култура на Балкану (XV–XIX век), Балканолошки институт, 1984, 1–17, 9–17. (Посебна издања, 20, Градска култура на Балкану, 1)

158. *Izveštaj o radu Balkanološkog instituta*, Conférence internationale des balkanologues. Académie Serbe des sciences et des arts. Institut des études balkaniques, Belgrade, 7–8. 1982, Belgrade 1984, 13–18.

1985

159. *Јован Ристић као историчар*, Живот и рад Јована Ристића, САНУ, Београд 1985, 27–43 (Научни скупови XXV, Председништво, 5).

160. „*Мемоар*“ прота Матије Ненадовића у историографији српске револуције, Прота Матија Ненадовић и његово доба, САНУ, Београд 1985, 21–28 (Научни скупови XXVI, Председништво, 6).

161. *Српски симболизам и историја*, Српски симболизам. Типолошка проучавања, САНУ, Београд 1985, 59–66 (Научни скупови XXII, Одељење језика и књижевности, 4).

1986

162. *Срби у Турском царству 1699–1716*, Историја српског народа IV/1, Срби у XVII веку, Београд 1986, 7–30.
163. *Карађорђе*, Књижевна реч 273, 25. II 1986, 12–13.
164. *Кандијски рат у српској историји*, Глас САНУ CCCXLIII, 1986, 179–190 (Одељење историјских наука, 5).
165. *Count Djordje Brankovics, Political and Historical Impact on the Serbs*, Harvard Ukrainian Studies X/3–4, 1986, 508–523.
166. *Епска вертикала у српској историји*, Народно стваралаштво – Folklor XXV/1–4, 1986, 1–16.
167. *Мемоарска књижевност о Тимочкој буни*, Тимочка буна 1883. и њен друштвенополитички значај за Србију XIX века, САНУ, Међуопштинска конференција ССРН, Зајечар 1986, 251–256 (Научни скупови XXIX, Одељење историјских наука, 7).
168. *Око боја на Вртијелци (1685)*, Студије и грађа за историју књижевности 2, 1986, 59–66.
169. *Das serbische Volk zwischen der Türkei und Österreich (1683–1739)*, Club Niederösterreich, 4–5, 1986, 25–30.
170. *Уводна реч*, Српска графика XVIII века, Балканолошки институт, Матица српска, 1986, 1–5 (Посебна издања, 26).

1987

171. *Око историјског и легендарног у косовском предању*, Задужбине Косова. Споменици и знамења српског народа, Призрен–Београд 1987, 563–566.
172. *Историја и песма: хајдуци и ускоци*, Књижевна реч 292, 10. I 1987, 1 и 23.
173. *Карађорђе, II: Државотворац*, Књижевна реч 306, 25. IX 1987, 6.
174. *Алекса Ивић и настанак ове књиге*, Родословне таблице и грбови српских династија и властеле. Према таблицама А. Ивића. Душан Мрђеновић, Александар Палавистра, Душан Спасић, Београд 1987, 7.
175. *Vuk Stefanović Karadžić „Serbische Geschichte“*, Österreichische Osthefte 29, 1987, 231–250.
176. *Милош Обреновић и Вук Караџић*, Зборник радова о Вуку Стефановићу Караџићу, Институт за језик и књижевност, Институт за књижевност 9, Сарајево 1987, 401–408 (Едиција Зборници, књ. 6)
177. *Ђорђе Бранковић*, Сентандрејски зборник 1, 1987, 7–23.
178. *Аустро-Угарска и југословенско питање*, Велеиздајнички процес у Бањалуци, Бањалука 1987, 43–50 (Библиотека Научни скупови, књ. 4).
179. *Народна историја*, Српска академија наука и уметности 1886–1986, САНУ, Београд 1987, 103–106 (Галерија САНУ, 59).

180. *Милешева и обнова српске цркве (1557)*, Милешева у историји српског народа, 1987, 189–194 (Научни скупови Српске академије наука и уметности, XXXVIII, Одељење историјских наука, 6).

181. *Српска историја Вука Стеф. Караџића*, Архив за историју здравствене културе Србије, 1987, 17–33.

182. *Епска вертикала*, Сабор народног стваралаштва Србије, Два века Вука III, 1. X 1987, II.

183. *Око историјског и легендарног у косовском предању*, Косовска битка, Мит, легенда и стварност, Београд 1987, 209–212.

1988

184. *Српски народ крајем XVI и почетком XVII века и његов поновни излазак на историјску позорницу*, Старина Новак и његово доба, Балканолошки институт, 1988, 9–18 (Посебна издања, књ. 35)

185. *Традиција и преображаји Срба*, Зборник Матице српске за историју 38, 1988, 125–137.

186. *Неугасива кандила*, Студеница и византијска уметност око 1200. године, САНУ, Београд 1988, 7–11 (Научни скупови Српске академије наука и уметности XLI, Одељење историјских наука књ. 11) (поздравна реч).

187. *Карађорђе*, Деловодни протокол Карађорђа Петровића, Крагујевац–Топола 1988, 9–21 (предговор).

188. *Traditionem und Wandlungen der Serben*, Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens, Konferenser 21, 3–18.

1989

189. *Сој Јована Дучића*, 495–510.

190. *Косово и Метохија у српској историји*, Београд 1989, 436. Аутор Приступа. Приступ. Косово и Метохија: успон и пропадање српског народа, 5–19.

191. *Око историјског и легендарног у косовском предању = History and Legend in the Kosovo Tradition*, Битка на Косову 1389. године, Београд 1989, 99–130 (Каталог изложбе).

192. *Историјски карактер Срба. Старије доба*, Србија и коментари I, 1989, 345–364.

193. *Kosovo and Metohija: The Rise and Fall of the Serbian People = Косово и Метохија: успон и пропадање српског народа, Kosovo Revisited = Враћање Косову*, Београд 1989, 9–32.

194. *Cultural and Spiritual Development in Medieval Serbia and Kosovo Covenant. The Battle of Kosovo*. Бој на Косову 1389–1989, Хемеланд 1989, 1.

195. *Una coscienza storica, L'Umana avventura. Il luogo: Serbia, inverno 1988/89*, 13–33.

196. *Une conscience historique, L'Aventure humaine. Lieu: Serbie, hiver, 1989*, 13–33.

197. *Фрушкогорски манастири у српској историји*, Манастир Шишатовач, Зборник радова, Балканолошки институт, Београд 1989, 11–18 (Посебна издања. 38).

198. *Migrations in Serbian History (The Era of Foreign Rule)*, Migrations in Balkan History, Institute for Balkan Studies, Department of History, University of Santa Barbara, California, Belgrade 1989, 83–89 (Special editions 39).

199. *Косовско опредељење Срба*, Књижевне новине XLII 1, 15. VII 1989.

200. *Косовско опредељење Срба*, Повеља XIX/1–2, 1989, 1–11.

201. *Војна граница у Кандијском рату (1645–1669)*, Војне крајине у југословенским земљама у новом веку до Карловачког мира 1699, САНУ, Београд 1989, 219–222.

202. „Историја народа србског“ *Димитрија Давидовића*, Стваралаштво Димитрија Давидовића, САНУ, Земун 1989, 123–127.

203. *Уводна реч*, Античке студије код Срба, Балканолошки институт, Београд 1989 (Посебна издања, књ. 37).

204. *Прилог Српске академије наука и уметности јавној расправи о нацрту амандмана на Устав СР Србије*, Београд 1989, 88. Реч у дискусији, 79–80.

205. *Поговор*, Димитрије Ђорђевић, *Огледи из новије балканске историје*, Београд 1989, 225–229.

206. *О овој књизи и њеном писцу*, Владимир Ђоровић, *Историја Југославије* (фототипско издање), Београд 1989, 605–613 (поговор).

1990

207. *Фрушкогорски манастири у српској историји*. Фрушкогорски манастири, Галерија Српске академије наука и уметности, Београд 1990, 9–19 (Каталог изложбе 66).

208. *La langue litteraire serbe de l'influence française a la fin du XIXe et au debut du XXe siècle*. Jugoslovensko-francuski odnosi = Rapports franco-yugoslaves, Историјски институт, 1989, 85–90 (Зборник радова 10).

209. *Ragusa come sistema di funzioni*, Ragusa e il Mediterraneo. Ruolo e funzioni di una Repubblica marinara tra medioevo ed Età moderna, Bari 1990, 3–11.

210. *Vuk Karadžić nella storia Serba*, Vuk Stefanović Karadžić la Serbia e l'Europa, Trieste 1990, 31–52 (Est-Libris – Collana di saggiistica, 2).

211. *Велика сеоба Срба 1690. године*, Књижевност 5, 1990, 822–830.

212. *Сеобе у српској историји (до 1683)*. Сеобе српског народа од XIV до XX века. Зборник радова посвећен тристагодишњици Велике сеобе Срба, Београд 1990, 7–35.

213. *Историјска свест Јоакима Вујића*, Зборник Матице српске за сценске уметности и музику 6–7, 1990, 13–17.

214. *Димитрије Богдановић – истина о српској духовности и Косову*, Димитрије Богдановић, *Књига о Косову*, Београд 1990, 461–470 (поговор).

215. *У вртлогу светске историје*, Велика сеоба (зборник), приредио Љубисав Андрић, Београд 1990, 153–161.

216. *Косово – завет и етички лик Срба*, Саборност IV–V–VI, 1990, 2, 16–20.

1991

217. Слободан Јовановић, *Из историје и књижевности, II*. Сабрана дела Слободана Јовановића, 12, Београд 1991, 887 (Текстове сакупио и средио Радован Самарџић), *Дело и писац*, 673–718.

218. *За царство небеско = Für das himmlische Reich*, Косовска битка 1389. године и њене последице, Београд 1991, 9–14, 207–213.

219. *О историјској судбини Срба*, Србија и коментари II, 1991, 165–184.

220. *Барок и Срби 1683–1739*, Западноевропски барок и византиски свет, САНУ, Београд 1991, 13–17.

221. *Продор ислама у југоисточну Европу*, Годишњак Института за књижевност и уметност, 14. Упоредна истраживања 3, Београд 1991, 35–54.

222. *Бранислав М. Недељковић*, Историјски часопис XXXVII, 1990, 257–262.

223. *Историјски карактер Срба*, Српско питање, Београд 1991, 7–25.

224. *Предговор*, Миле Недељковић, Срби граничари: преглед насеља у Републици Хрватској у којима српски народ чини већину на основу пописа становништва од 15. марта 1948. године, Београд, I–III.

225. *Београдски стил Слободана Јовановића*, Књижевне новине 822, 15. V 1991, 1, 3.

1992

226. *Турци у српској историји*, Зборник за оријенталне студије САНУ, Београд 1992, 19–38.

227. *Велика сеоба Срба 1690. године*, Сентандрејски зборник 2, САНУ, Београд 1992, 7–23.

228. *Some Thoughts about the Historical Destiny of Serbs*, Scholr, Patriot, Mentor Historical Essays in Honor of Dimitrije Đorđević, Columbia U. P., New York 1992, 143–150.

229. *Предговор*, Веселин Ђуретић, *Разарање српства у XX веку (Идеолошка употреба историје)*, Балканолошки институт, Београд 1992, 7–8 (Посебна издања, књ. 50).

230. *Сто година Српске књижевне задруге*, Гласник Српске књижевне задруге 26, 1992, 1–5.

1993

231. *Срби под турском влашћу*, Историја српског народа III/1, СКЗ, Београд 1993, 7–82.

232. *Срби у ратовима Турске до 1683*, Историја српског народа III/1, СКЗ, Београд 1993, 117–336.

233. *Српска православна црква у XVI и XVII веку*, Историја српског народа III/2, СКЗ, Београд 1993, 7–102.

234. *Preface*, Dr Veselin Đuretić, *Demolition of Serbs in the 20th Century*, Institute for Balkan Studies, Belgrade 1993, 5–7 (Special Edition, vol. 50).

235. *Аристократска вертикала у српској историји = Aristocratical Vertical in Serbian History* – Срби у европској цивилизацији, Балканолошки институт, Београд 1993, 9–19 (Посебна издања, књ. 51).

236. *Аристократска вертикала у српској историји*, Новине београдског читалишта III, 1993, 6, 9–11.

237. *Стојан Новаковић*, Књижевне новине 858, 15. II 1994, 1 и 7.

238. *Историјске међусобице на Косову. Једна земља а два господара*, Погледи 138, 1993, 3–17, 8–10 (наслов редакцијски).

239. *Макарије Соколовић*, 100 најзнаменитијих Срба, Београд 1993, 82–88.

240. *Иларион Руварац*, 100 најзнаменитијих Срба, Београд 1993, 237–242.

241. *Стојан Новаковић*, 100 најзнаменитијих Срба, Београд 1993, 271–278.

242. *Слободан Јовановић*, 100 најзнаменитијих Срба, Београд 1993, 438–443.

243. *Владимир Ђоровић*, 100 најзнаменитијих Срба, Београд 1993, 529–534.

244. *Die Einäscherung der Gebeine des Heiligen Sava in Jahr 1594*, Balcanica, XXIV, 1993, 61–73.

1994

245. *Андрићева приповетка Труп*, Књижевне новине 880, 15. II 1994, 1, 3.

246. Radovan Samardjitch, *Mehmed Sokolovich, L'Age d'Homme*, Lausanne 1994, 468 (Traduit du Serbo-Croate par Mauricette Begitch).